

שלח

ב. אויך דארף מען פארשטיין כמה דיוקים אין לשון רש"י, ומהם:

(א) „לפי שלקתה על עסקי דיבה“ — רש"י האט געדארפט זאגן „על לשון הרע“, ווי ער אליין זאגט אין פ' שמות: „שלקתה מרים על לשון הרע“?

די קשיא איז נאך שטארקער: אין א ווייטערדיקן פסוק: „טייטשט רש"י אפ דעם ווארט „דיבה“ — (כל הוצאת דיבה) לשון חינוך דברים. . . וישנה לטובה וישנה לרעה“: היינט וואס זאגט רש"י „שלקתה על עסקי דיבה“ — אין דיבה איז ניט מוכרח קיין חטא ואדרבא — עס קען גאר זיין טוב.

(ב) פארוואס איז רש"י מוסיף „שדברה באחי“ — דא איז נוגע שלקתה על עסקי דיבה, למאי נפקא מינה (כ"כ) אויף וועמען זי האט גערעדט?

(ג) פארוואס איז רש"י מאריך בלשונו „ורשעים הללו ראו כו“ — רש"י האט געדארפט זאגן בקיצור „והם ראו ולא לקחו מוסר“, מען ווייסט דאך אז עס

א. אין התחלת הסדרה שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „שלח לך אנשים“ און איז מפרש: „למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דיבה שדברה באחי ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר“.

דארף מען פארשטיין: ווי גערעדט שוין כמה פעמים, אז פון דעם וואס נאר אין געציילטע ערטער באווארנט רש"י דעם טעם פון סמיכות הפרשיות, איז מוכח, אז ע"ד הפשט — דרך רש"י בפירושו עה"ת — איז קיין קשיא ניט פארוואס זיינען דוקא די פרשיות סמוכות: ועל אחת כו"כ ווען די פרשיות קומען על סדר הזמנים.

איז ניט מובן בנדו"ד (ווי מפרשים פרעגן): וויבאלד אז שילוח המרגלים איז פארגעקומען גלייך נאך פרשת מרים (אויף מארגן נאך די שבעת ימי הסגר מרים?) — איז וואס איז דא (ע"ד הפשט) די שאלה „למה נסמכה כו“?

(1) ראה בארוכה רא"ם, גויא וכו' ריש פרשתנו. ויתירצם (שה"י לו לכתוב פ' קרח תחלה — רא"ם: מגוף הקרא (דס"פ בהעלותך) אנו לומדין שהתורה סמכה הפרשיות כו' — גויא ורע"ב) לא בא (אפילו לא ברמז) בפרשי: ומפשטות לשון רש"י מוכח שקושייתו היא רק מצד פרשה זו „שלח לך אנשים“ עצמה. וכן שאר התי' שבמפרשים אינם ע"פ פשוטו של רש"י. ואכ"מ.

(2) שילוח המרגלים ה' בכ"ט סיון (רש"י דברים א, ב) וסוף הסגר מרים ה' ביום שלפניו — כ"ח סיון (ראה בפרשיות לקושי ח"ט ע' 1 הערה 6. וראה מפרשי רש"י דברים שם. ואכ"מ).

(*) ומכש"כ לדעת הש"ס (תענית כט, א. וכו"ה ברא"ם דברים שם (אבל ראה שם ד"ה צא)) ששילוח המרגלים ה' ביום ה' דהסגר מרים. אבל ע"ד הפשט, לא מסתבר לומר שבאותו יום (י' דהסגר מרים) פרקו המשכן ונסעו מחצרות ויחנו במדבר

(3) ד, ו. וראה במדב"ר (פט"ז, ו) ותחנאמא פרשתנו (ה) — „כדי שידעו הכל עונשו של לשון הרע“.

(4) פרשתנו יד, לו (וראה פרש"י וישב לו, ב (בסופו)) — דלא כבארבי"ע ורמב"ן פרשתנו (יג, לב) ועוד.

(5) לשון זה איתא גם במדב"ר שם. אבל ברש"י (שכותב לפניו „על עסקי דיבה“) הוא כפל לשון, משא"כ במדב"ר שם שלא נאמר „עסקי דיבה“.

(6) ראה לקמן סעיף ח"ט ביאור דיוק לשון רש"י „ראו ולא לקחו מוסר“ (ולא — ראו „וחטא“).

פארן ויקימו המשכן ונבחרו המרגלים ונצטוו ונשלחו בו ביום. ובפרט עמש"נ דלדב"ר. שלח לך קדמו. וחקרבון אלי כולכם ותאמרו גוי' ושקוט' דמשנה ובני' (דברים א. כב. ובפרש"י שם).

וואס זיי האבן געזען, אז „עז העם . .
והערים בצורות גדולות“¹² וכו'?

מען קען ניט פארענטפערן אז זייער
חטא איז באשטאנען אין דעם זאגן „ארץ
אוכלת יושבי“¹³ (אדער זייער מוסף זיין
צו דעם וואס זיי האבן געזען אויך א
מסקנא¹⁴, אז „לא נוכל לעלות . . כי חזק
הוא ממנו“¹⁵) — ווייל (ווי דער רמב"ן¹⁶
זאגט) נאך איידער זיי האבן געזאגט די
דאזיקע דיבורים האט זיך שוין קלב
אריינגעמישט און „ויהי¹⁷ קלב את העם
גו“; איז מובן פון דעם, אז די פריער-
דיקע רייד „אפס כי עז העם גו/ והערים
גו“ זיינען שוין געווען שלא כדבעי¹⁸.

וועד — אפילו זייער שפעטערדיקע
רייד און מסקנא „לא נוכל לעלות“ קען
האבן א לימוד זכות (ניט — א חטא):
זיי האבן ניט געזאגט „לא נעלה“ (מיר
וועלן ניט ארויפגיין, היפך ציווי ה'),
נאר „לא נוכל לעלות“: לויט זייער אפ-
שאצן די שטארקייט פון די יושבי
הארץ און די כוחות פון אידן האבן

רעדט זיך וועגן די מרגלים?

ד) הדיוק „ראו ולא לקחו מוסר“ און
ניט „ראו מוסר ולא שמרו“, ווי במקום
אחר אין חומש¹⁹?

ה) פארוואס איז ער מעתיק אין דעם
דיבור המתחיל אויך די ווערטער
„(שלח) לך אנשים“ — עס וואלט גע-
ווען גענוג צו מעתיק זיין דעם ווארט
„שלח“; ע"ד ווי אין אנהויב פ' בהעלותך,
וואו רש"י איז אויך מפרש סמיכות
פרשיות „למה נסמכה פרשת המנורה
לפרשת הנשיאים“ און שטעלט זיך און
איז מעתיק נאר דעם ווארט „בהעלותך“
(ניט „בהעלותך את הנרות“)?

ג. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים
די קושיא (פון רמב"ן²⁰): וואס איז אזוי
גרויס דער חטא פון די מרגלים —
זייער שליחות איז דאך געווען צו אויס-
געפינען „את הארץ מה היא ואת העם
היושב עלי“ החזק הוא גו' ומה הערים
גו“; איז „מה פשעם ומה חטאתם“²¹
וואס זיי האבן דערציילט דעם אמת²²

(12) שם, כח.

(13) שם, לב.

(14) כתי' הרא"ם שם (יג, ב).

(15) שם, לא.

(16) שם, וראה גם גוי'א וצידה לדרך שם (יג, ב).

(17) שם, ל.

(18) ובפרט שבמשנה תורה (דברים א, כה) נאמר
רק „אחינו המסו . . לאמר עם גדול גו' ערים גדולות
גו' וגם בני הענקים גו'“, ולא נזכר כלל אמירתם „לא
נוכל לעלות“ או „ארץ אוכלת יושבי“ וכיו"ב. ומ"ש
ברא"ם הנ"ל „הכתוב קצר בענין“

— דוחק גדול לומר שהכתוב קיצר והשמיט
העיקר — מה שה' חטאם, והביא רק „עם גדול גו'“
שבזה מילאו שליחותם (כי הגידו מה שראו) ולא
חטאו.

והעיר ממשות (לב, ח"ט) כה עשו אבותיכם . .
ויניאו את לב בני ישראל לבלתי בא אל הארץ.

(7) דברים יא, ב.

(8) (ריש פרשתנו) — שהיא קושיא ע"ד הפשט.

(9) פרשתנו יג, יח ואילך.

(10) לשון הרמב"ן שם.

(11) ראה רמב"ן שם דגם משה רבינו „הפליג
להם בחוץ העם ובמבצר עריהם וכח הענקים יתר
מאד ממה שאמרו המרגלים“, ע"ש.

וצ"ע בפרש"י (יג, כז) „כל דבר שקר כו'“ (ובפרט
שמשנה בזה מלשון דברי שם (סוטה לה, א) והמדרש
(תנחומא פרשתנו ט. במדב"ר שם, יז). ולהעיר
שרש"י (שם, לג) מפרש „וכן היינו בעיניהם —
שמענו אומרים כו'“, ולא כהמ"ד (סוטה שם) ד„שקרי
הווי“. אבל ראה רש"י שם (ד"ה היג) „ולא היו
שקרנים בואת“. וראה חזא"ג מהרש"א שם.

ברמב"ן לקמן (יג, לב) שאח"כ הוציא דבה בשקר,
ע"ש — אבל לרש"י דבה הוא רק „חינוך דברים כו'“,
כג"ל ס"ב והערה 4. וראה אבי עזר על הראב"ע שם.

און דורך דעם זיך קענען גרייטן צו א מלחמה טבעית, און ע"פ טבע איז די אפשאצונג פון די מרגלים («לא נוכל לעלות») געווען אמת — היינט וואס איז אזוי דער שטורעם פון זייער חטא דער-מיט וואס זיי האבן אויך ארויסגעזאגט די מסקנא פון זייער אפשאצונג?

אט די קשיא פארענטפערט רש"י מיט זיין פירוש, «למה נסמכה כו' לפי שלקחה כו'» — די סמיכות הפרשיות גיט צו פארשטיין אין וואס ס'איז באשטאנען דער חטא המרגלים.

ד. דער ביאור אין דעם:

דאס וואס רש"י פרעגט, «למה נסמכה כו'» — כאטש אז שילוח המרגלים איז פארגעקומען גלייך נאך פרשת מרים — איז ווייל ע"פ פשוטו של מקרא דארף מען אמאל מפסיק זיין צווישן צוויי פרשיות כאטש אז ע"פ סדר זמנים האבן זיי געדארפט שטיין בסמיכות זל"ז. ע"ד ווי רש"י האט שוין מפרש געווען פריער ביי דער פרשה²⁷, «ויהי בנסוע הארון» — «ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פור-עניות לפורעניות»²⁸.

ועד"ז בעניננו: בשעת מ'לערגט די צוויי פרשיות — פרשת מרים און פרשת מרגלים — איינע נאך דער צווייטער, און אין ביידע רעדט זיך וועגן אן ענין פון לשון הרע, קען מען האבן א געוואלדיגן טעות און מיינען אז מרים און די מרגלים זיינען אין דער זעלבער דרגא²⁹, ח"ו, אדער עכ"פ ענליך און סומך זה לזה בתוכנם.

אידן ניט די יכולת (ע"פ טבע¹⁹) צו אייננעמען א²⁰.

[אפילו זייער זאגן, חזק הוא ממנו¹⁵ — «כביכול כלפי מעלה אמרו»²¹, מיינט (ע"ד הפשט²²) ניט א כפירה אין דעם אויבערשטן, נאר אז די אומות זיינען אזויפיל שטארקער (פון די אידן), אז מ'קען זיך גארניט פארשטעלן ווי אזוי מ'וועט זיך קענען איינקערן. אפילו דורך נסים²³;

וואס דערפאר איז כלב'ס טענה (ענטפער) געווען (ניט אז מען קען איינ-נעמען א"י ע"פ טבע, און ניט נאר אז דער אויבערשטער וועט בייקומען די אומות דורך נסים סתם²⁴, נאר) «עלה נעלה — אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נצליח בכל דבריו»²⁵; מען דארף פאלגן דעם אויבערשטן אן א חשבון, אפילו ווען דער גיין קיין א"י איז בדוגמא צו א זאך וואס האט קיינמאל (אפילו ניט — בנס) ניט פאסירט «עלה נעלה . . בשמים»²⁶].

און וויבאלד אז דער מכוון אין שילוח המרגלים איז געווען בכדי אויסצו-געפינען די שטארקייט פון יושבי הארץ

19) וזו היתה שליחותם לברר — כי ע"פ נס. סוס ורכב — כולם כסוס אחד (פרש"י שופטים ב, א). ומאי נפק"מ החזק הוא הרפה וגוי. וראה גוי"א פרשתנו שם. ועוד.

20) וכמו שה"י אח"כ (פרשתנו יד, מד"מה) — אף ש"ל שזה ה"י בתור עונש.

21) רש"י שם.

22) אבל ראה תניא ספכ"ט.

23) להעיר מפרש"י ע"ה"פ (לך טו, ו) ויחשבה לו צדקה אף שנאמר לאברהם לפני זה. צא מאיצטגנינות שלך (פרש"י שם טו, ה).

24) כפרש"י (שם, ל) שאמר «קער לנו את הים וכו'» (ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 87 ואילך).

25) יג, ל וברש"י.

26) ראה (באוי"א קצת) לקו"ש שם ע' 89 והערה 30 שם.

27) בהעלותך י, לה.

28) אבל אין לתרץ עפ"ז קושיית רש"י בנדוד (כברע"ב כאן) — ראה רא"ם, גוי"א ועוד כאן.

29) עדמשי"כ בפרש"י יושב (לט, א): לסמוך כו' לומר לך מה זו כו' אף זו.

וואס מיינט (ווי רש"י טייטשט עס³⁶)
„לשון חשיבות . . כשרים היו“.

— כדי צו שולל זיין אזא טעות און
קלאר מאכן אז די מרגלים זיינען ניט
ח"ו אויף אן ענלעכער דרגא, האט די
תורה לכאורה געדארפט מפקס זיין
צווישן די צוויי פרשיות מיט אן אנדער
ענין³⁷. דעריבער פרעגט רש"י „למה
נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים“³⁸.

ה. אויף דעם ענטפערט רש"י „לפי
שלקתה על עסקי דיבה . . ורשעים
הללו ראו ולא לקחו מוסר“ — תורה איז
מסמך די צוויי פרשיות כדי צו דער-
ציילן (נאך) אן ענין אין גודל חטא
המרגלים, וואס דאס פארענטפערט —
ע"ד הפשט — גודל עונשם — אז זיי

און כאטש אז מען זעט דעם חילוק מן
הקצה אל הקצה צווישן די תוצאות פון
זייערע חטאים: ביי מרים'ען, איז אויך
נאך דעם ווי „ותסגר מרים“ איז „והעם
לא נסע עד האסף מרים“ — „זה הכבוד
חלק לה המקום“³⁹; משא"כ (א) די
מרגלים איז „וימותו במגפה“³¹, (ב) דער
גאנצער דור איז יפלו במדבר³² (ג)
איבער דעם איז — „ובניכם יהיו רועים
במדבר ארבעים שנה“³³.

— קען מען אבער זאגן, אז דאס איז
ניט דערפאר וואס די מרגלים זיינען גע-
ווען רשעים כו', נאר ווייל דורך ניט זיין
זהיר³⁴ כדיבורם, זיינען אלע אידן נכשל
געווארן אין (מרידה בה' און איז) ניט
וועלן גיין קיין א"; משא"כ ביי מרים'ען
וואס איר לשון הרע איז געווען בלויז אן
ענין פרטי.

[און דערפאר איז רש"י מעתיק איז
דעם דיבור המתחיל אויך די ווערטער
„לך אנשים“ — ווייל דאס איז נאך מער
מחזק די אפשריות לטעות אז די מרגלים
זיינען גלייך (עכ"פ ענלעך) צו מרים:

וויבאלד אז די מרגלים זיינען גע-
שיקט געווארן „לך — לדעתך (פון
משהו)“³⁵ אויף אזא אחריות'דיקער
שליחות, באווייזט עס אז זיי האבן פאר-
מאגט די גרעסטע מעלות (און ניט סתם
מעלות — נאר אין דעם ענין השליחות
בפרט), ביז די תורה רופט זיי „אנשים“,

36 בפסוק ג (כולם אנשים) — אבל מדויק, כל
אנשים שבמקרא כו", שכולל גם פסוק דילו שלח לך
אנשים (וכ"ה במדבר פט"ז, ה), דלא כבאר"ם כאן
(ובדברים א, יג). וקושיית הרא"ם ממשנ' בכ"מ
אנשים גבי רשעים — כבר תי' בגויא פרשתנו שם.
ומה שלא פרש"י זה על „שלח לך אנשים“ — כי
הלימוד הוא מזה שתיבת אנשים כאן מיותרת לגמרי,
ומזה בנין אב לכ"מ כו'.

37 להעיר מצידה לדרך כאן, דכשהפרשיות
הסמוכות אין להם שום ערך ודמיון זל"ז גם זה קרוב
לפשוטו של מקרא . . ה"ג י"ל וכי", ע"ש.

38 ואף שהקושיא היא „למה נסמכה פרשת
מרגלים“, שקושיא זו מתעוררת (לא מעצם פירוש
המרגלים, כ"א) דוקא לאחר לימוד כל הפרשה בו
מדובר ע"ד חטאם, כותבו רש"י בתחילת הפרשה
במקום שנסמכה, כדרכו בכ"מ.

(*) והרי גם בפסוק זה מדובר ב.אוחה שעה
(ד)כשרים היו“.

(**) בבבלי (יו. ט) פרש"י: בחר לנו אנשים
גבורים ויראי חטא שחתה זכותן מסייעתן ד"א כו'
שיודעים לבטל טעפיהם, ופשיטא שזה יותר מאנשים
לשון חשיבות — כשרים (וראה גויא שם. ובפ'
דברים שם). אבל משם אין ללמוד לכל מקום. כי שם
נאמר (וכפי שמדגיש רש"י בהד"ה): בחר לנו אנשים.
וראה משכיל לדוד שם.

30 בהעלותך יב, טו וברשי.

31 פרשתנו יד, לו.

32 שם, כג. כט"ל. לב.

33 שם, לג.

34 להעיר מאבות (מילתא דחסידותא — ב"ק ל,

א) פ"א מ"א: חכמים הזהירו בדבריהם שמא כו'
ושייך לדברי אנטיגנוס איש סוכו (פי' הרמב"ם
ורע"ב שם).

35 פרש"י עה"פ.

ככל הדרוש (אז זיי זיינען נאכמער פון דער מעלה וואס „במשה דבר הוי'") זי האט גערעכנט אז משה האט ניט גע- דארפט⁴¹ פורש זיין מן האשה⁴². איז דען צוליב ניט פארשטיין די גדלות פון משה'ן לתכליתה קומט איר אזא עונש? זאגט רש"י, אז דער חטא איז בא- שטאנען (ניט אין „דיבה רעה", נאר) אין „עסקי דיבה" — די עצם זאך וואס זי האט זיך פארנומען, זי האט זיך עוסק געווען מיט „דיבה", מיט ריידן באריכות וכו' וועגן משה'ן:

בשעת מרים האט געזען ביי משה'ן א הנהגה וואס זי פארשטייט ניט, האט זי ניט געדארפט ריידן וועגן דעם און נאך — בהתעסקות (כאטש זי האט נאר גע- זאגט אמת, און נאכמער — „לא נתכוונה לגנותו" כנ"ל). א התעסקות אין ריידן וועגן משה'ן ברענגט ניט דיבה לטובה, זיי קאנען נאך דערפירן צו א דיבור בהפכו⁴³ (און אום צו פארשטיין הנהגת

האבן געהאט ערשט אט בסמיכות א געלעגנהייט צו נעמען מוסר (פון מעשה מרים) און „לא לקחו מוסר"

דער מוסר איז געווען ניט אין אן אופן אז מען האט עם געדארפט ארויס- לערנען דורך אריינטראכטן זיך אין וואס מען האט געזען — מען האט עס נאר געדארפט נעמען (צו זיך).

— פון דעם וואס זיי האבן געדארפט נעמען מוסר פון מעשה מרים, איז מוכח, אז די חטאים זיינען אין דעם זעלבן סוג; דערפאר קען מען נעמען דעם מוסר ושלילה פון חטא המרגלים פון דער שלילה פון חטא מרים,

דערפאר איז פארשטאנדיק די הוספה והדגשה פון רש"י „ורשעים הללו כו'" — דערמיט באווארנט ער, אז דער פאר- גלייך צווישן די מאורעות פון די ביידע פרשיות איז נאר בנוגע דעם חטא, אבער בנוגע די מענטשן איז (ניט סתם חוטאים וכו' — נאר) „רשעים הללו", היפך בתכלית פון מרים וואס מ'האט ערשט (בסמיכות) געלערנט אז „כבוד חלק לה המקום".

ו. לכאורה איז ניט פארשטאנדיק: אין וואס איז טאקע באשטאנען דער חטא פון מרים? דאס וואס זי האט גע- רעדט אויף משה'ן „אודות האשה הכושית אשר לקח" — „ועתה גרשה"³⁹, איז דאך דאס געווען אז אמת, ער האט דאך איר מגרש געווען און מצער געווען וכו'. אויך האט מרים ניט גע- זוכט ריידן שלעכטס אויף משה'ן — „לא נתכוונה לגנותו"⁴⁰. זי האט נאר ניט גע- מאכט איר אפשאצונג פון מעלות משה,

(41) ובפרט ע"ד הפשט, וכמש"ן וענתה לא יגרע. (משפטים כא, י). ומפרש"י (בהעלותך שם) משמע שצפורה הצטערה (הדינים בזה — שו"ע אה"ע סע"י ושי"ן). ורק ב' ואתחנן (ה, כח) נאמר ואתה פה עמוד עמדי (כפ"י הת"י שם. שבת פז, א. הועתק בפרש"י בהעלותך שם, ח).

(42) ראה בהעלותך שם, ב, וברש"י שם.

(43) להעיר משרע אדה"ו איה שם סי"ב: מתוך שמספר כו'.

(*) ואף שלשיטת רש"י עה"ת משה גרשה (כנ"ל בפנים) — הרי מזה שנקט רש"י במ"פ הלשון „פירש מן האשה" וכיו"ב, יב, א ד"ה ותדבר מרים; שם, ב; שם, ד; שם, ח). שהכוונה בזה בפשטות שפירש מדי"א ולא שגרשה — מוכח, (שלשיטת רש"י) היו בזה ב' זמנים: בתחילה רק פירש מן האשה, ואח"כ — בלשון רש"י — „ועתה (בזמן ד. ותדבר מרים גו") גרשה".

(וההכרח לזה (שועתה גרשה) הוא מלשון הכתוב „על אודות האשה" . אטרי לקח" — ולא „על אודות אשתו גו" — שמוזה מוכח, שעתה כבר לא הייתה אשתו).

(39) בהעלותך יב, א וברש"י.

(40) רש"י שם (וראה גם רמב"ם סוף הל' טומאת צרעת). וראה שו"ע אדה"ו איה סקנ"ו ס"י. ח"מ הל' אונאה כו' סכ"ט.

ועונתה לא יגרע — ביו „לפרוש מן האשה“⁵⁰.

מעין זה אין געווען ביי די מרגלים: ביי זיי אין אויסגעקומען אַ וויבאלד אַז משה האָט זיי בוכר געווען „על פי ה'“⁵¹, אין אין דער שלוחות — נישט שייך אַז אַנדערע זאלן זיין העכער און פאַר-שטיין בעסער פאַר זיי; און וויבאלד אַז ביי זיי, שלוחי הוי, אין געווען „ונהי בענינו כחגבים“⁵² — האָבן זיי גע-האַלטן מיט אַ וודאות אַז אזוי אין דאָס „ע"פ הוי“ — באמת, בנוגע אַלע אידן, ובמילא האָבן זיי אַרויסגענומען אַ מסקנא (פון זיך — אויף אַלע אידן) „לא נוכל לעלות“.

וויבאלד דער גיין קיין א"י האָט זיך ביי זיי נישט אָפגעלייגט, האָבן זיי זיך עוסק געווען אין מסביר זיין דאָס באַרוכה, אין „דיבה“, זיי האָבן באַרעדט א"י.

עפ"ז וועט מען אויך פאַרשטיין פאַר-וואָס רש"י אין מוסיף אַז מרים „דברה באחי“. דאָס אין נאָך מער מבאר ווי די מרגלים „לא לקחו מוסר“ פון מריס'ען אין דעם ענין פון אַפשאַצן אַ צווייטן העכער פאַר זיך:

ביי מרים אין געווען אַ פרט אין דעם חטא וואָס „דברה באחי“, וואָס אַ ברור דער אין „חצי בשרו“⁵³, און כטבע אין

משה — האָט זי געדאַרפט פרעגן אים אַליין בתורת שאלה, ובחשאי).

און מעין זה אין אויך געווען דער חטא המרגלים: זיי האָבן נישט געזאָגט קיין שקרים וועגן א"י⁵⁴, אבער זייער דיבור אין געווען אין אַן אופן פון „עסקי דיבה“: זיי האָבן אזוי אַרומ-גערעדט און באַרעדט די שטאַרקייט פון די יושבי הארץ, ביז צו אַפּשרעקן אידן⁵⁵ פון בכלל וועלן גיין אין ארץ ישראל.

אויב זיי האָבן זיך געוואונדערט ווי אזוי דער אויבערשטער הייסט גיין אין א"י בשעת די יושבי הארץ זיינען אזוי שטאַרק — האָבן זיי געזאָלט ריידן בקיצור אַדער פשוט פרעגן באַ משה'ן. די התעסקות, עסקי דיבה, פאַנאנדער ריידן זיך וועגן דער שטאַרקייט פון די יושבי הארץ ביז צו אַרויסזאָגן די מסקנא „לא נוכל לעלות“, האָט נאָר געקענט דערפירן אידן צו מרידה ביז צום זאָגן ניתנה ראש ונשובה מצרימה⁵⁶.

ז. ווי קומט עס טאַקע אַז מרים זאל זיך עוסק זיין אין „דיבה“ אויף משה'ן? אין דאָס פאַרשטאַנדיק פון איר טענה „הרק אך במשה דיבר ה' הלא גם בנו דיבר“⁵⁷: וויסנדיק אַז „בנו דיבר“ צו מרים און אהרן, האָט זיך ביי איר נישט אָפגעלייגט אַז די העכערקייט פון משה'ן לגבי זיי אין אזוי גרויס, ביז צו מצער זיין „האשה הכושית שנאה בכל“, בעפרייען עס פון קיום ציווי השם

(50) לשון רש"י שם, ח.

(51) פרשתנו יג, ג. והיו „מן הברורים... מן המסולתים“ (פרש"י דברים א, כג).

(52) פרשתנו שם, לג.

(53) בהעלותך שם, יב וברש"י שם. — ועפ"ז מוכן גי' מה שמשנה רש"י מלשון הכותב (שם, א) ותדבר... במשה, וכותב „באחי“. וראה עוד ביאור בלשון רש"י זה — לקו"ש ח"ג ע' 47 הערה 24 ושה"ג שם.

(44) ראה לעיל הערה 11.

(45) גם קודם שאמרו חסנקנס „לא נוכל לעלות“.

(46) ראה רש"י פרשתנו יג, כט.

(47) וכלשון משה בפי' מטות (הגיל הערה 18):

ויניאו את לב בניי.

(48) פרשתנו יד, ד. וראה דברים א, כו-כח.

(49) בהעלותך שם, ב.

וואס עס קומט פאר אין ארץ כנען⁵⁷. (ב) בשירת הים האבן אלע אידן געזאגט „נמוגו כל יושבי כנען“⁵⁸. זיי האבן גע-וואוסט וועגן „כל יושבי כנען“ און זייער שטארקייט (אנדערש — איז דאך קיין הפלאה נישט אז „נמוגו“). (ועוד)

און פונדעסטוועגן זיינען זיי געווען גרייט צו גיין קיין איי⁵⁹.

איז דער ביאור אין דעם⁶⁰ ע"פ מחז"ל⁶¹ אינו דומה שמיעה לראי: כל זמן זיי האבן בלויז געהערט וועגן דער שטארקייט פון יושבי הארץ, זיינען זיי נישט נתפעל געווארן פון די שווע-ריקייטן און זיינען גרייט געווען גיין קיין איי. בשעת אבער זיי האבן געזען מיט די אייגענע אויגן ווי „עז העם“ וגו', האט עס אויף זיי געוויינקט זיי זאלן חרטה האבן אויף זייער פריערדיקן הסכמ.

[וואס דערפאר האבן די מרגלים מדגיש געווען כמה פעמים „ראינו“⁶², אז וואס זיי דערציילן האבן זיי אליין געזען, און „ויראום את פרי הארץ“⁶³].

שווער צוצוגעבן אויף אן אייגענעם ברר-דער אז ער איז חצי בשרו און צוזאמען דערמיט באין ערוך העכער פון זיד. און אעפ"כ האט מרים געקראגן אן עונש אויף דעם. ועאכו"כ אז די מרגלים האבן נישט געטארט באטראכטן יתרה מזה, אז אלע אידן כולל משה ואהרן וכו', מוזן זיי נאכגיין, נאך זייער החלטה.

ח. נאך א דיוק איז דא אין דעם פרשי — „ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר“⁶⁴. דלכאורה איז דער ווארט „ראו“ איבעריק. עס האט געדארפט שטיין „ורשעים הללו לא לקחו מוסר“?

וועט מען דאס פארשטיין בהקדים א תמי' אין כללות סיפור המרגלים: וואס איז נתחדש געווארן ביי די מרגלים דורך זייער באזוכן איי⁶⁵ — און אויף אזוי פיל אז דאס האט זיי דערשראקן ביז צום טענה'ן „לא נוכל לעלות“?

די אלע זאכן וואס זיי האבן דארט געזען „כי עז העם היושב בארץ וגו'“ האבן זיי געוואוסט אויך פריער⁶⁶.

[ווארום: (א) מ'האט נאך אין מצרים געוואוסט וואס עס איז דער מצב און

57) בלשון הרמב"ן שם „אי אפשר שלא ידעו הדורים במצרים ענין ארץ כנען“. אף ש.הוי ישראל במצרים עבדים בעבודת מרך לא ידעו ולא יבינו (רמב"ן שם), הרי פשיטא שמעט צאתם ממצרים עד שילוח המרגלים, שמעו כבר (מהולכים ושבנים ותגרי אוה"ע), וכמובן גם משירת הים, כפסנים.

58) בשלח טו, טו.
59) כי כוננת שילוח המרגלים היתה רק בנוגע לאופן וסדר הכיבוש כנל הערה 56. ולשון רשי (דברים א, כג). „שמא תחזרו בכם“ — היינו שגם בזה (לבחור אופן הכיבוש כ"ו) תסמכו עלי. וראה רמב"ן הנ"ל בסופו, ועל דעת רבותינו.

60) ראה עדי"ר רמב"ן שם — לענין טעמו של משה לשלוח מרגלים.

61) ראה מכילתא יתרו יט, ט.
62) פרשתנו יג, כח. שם, לבי"ג.
63) שם, כו. ושם, כז: וזה פרי.

54) בהבא לקמן — ראה לקו"ש ח"ח ס"ע 290 ואילך.

55) מ"ש רשי (פרשתנו יג, כו). אף הליכתו בעצה רעה, הכוונה בזה לאחרי שנגמרה עלייתם לא"י והתחילה ההליכה בא"י עצמה (כדמוכח מפרשי שם, ג), ואותה שעה כשרים היו. ואין צריך לדחוק (כמ"ש במפרשי רשי שם) שמיד אח"כ נעשו רשעים. וראה לקו"ש ח"ג ע' 78 ואילך.

56) ואף שמשו שלח אותם לראות, החזק הוא הרפה ג"י (פרשתנו יג, יח) — הכוונה בזה (לא אם הם חזקים בכלל, כ"א) איפה הם חזקים כ"ו כדי לידע באיזה דרך לילך ואופן הכיבוש כ"ו, כמפורש במשנה תורה (דברים א, כב. וראה רשי שם). נשלחה אנשים ג' וישיבו אותנו ג' את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבוא אליהן (תחלה לכבוש — רשי"י), וכמ"ש ברמב"ן ריש פרשתנו.

(משה האט גלייך) פארשריבן יעדע פרשה⁶⁸). וואס לפי'ז איז מסתבר לומר, אז דעם אנהויב פון פ' שלח — אלעס וואס איז פארגעקומען אין דעם זעלבן טאג (כ"ט סיון⁶⁹), און מיט דעם האט זיך פארגענדיקט דער „שלח לך" (דער שיק), און די שייכות פון משה'ן אין דער שליחות) —

האט משה רבינו, וואס איז געווען א ריזיז' כו', גלייך פארשריבן כדי ניט צו אפהאלטן דעם צוקומען פון נאך א פרשה אין תורה שבכתב⁷⁰.

והנה — מובן ופשוט אז יעדער טאג במדבר (כולל אויך — יענעם כ"ח און כ"ט סיון) זיינען געווען א ריבוי גדול במאד, פון פאסירונגען בא די ששים רבוא הגברים און כהנה וכהנה פון נשים וכו' ובפרט אז עס איז נאך צוגעקומען דער נסעו ויחנו, פירוק והקמת המשכן וכו' וכו'. פון די מאורעות איז געווען א ריבוי גדול צווישן „האסף מרים" בכ"ח סיון קודם סילוק המשכן און אמירת „שלח לך" (נאכן אויפשטעלן די דגלים און דעם משכן און נאכן ותקרבנה אלי כולכם וכו') — טויזנטער און טויזנטער פאסירונגען האבן מפסיק געווען צווישן „האסף מרים" און שילוח המרגלים (כולל אויך מאורעות פון מצות וכיו"ב — ע"פ ה' יסעו ויחנו, הקרבת הקרבנות במשכן וכו') — די סמיכות איז אבער

און דערפאר דארף רש"י מדגיש זיין אז „ורשעים הללו דאו כו", אויך דעם מוסר „ראו" — וויבאלד אז זיי האבן אליין געזען וואס עס האט פאסירט מיט מרים'ען, האט עס זיי געדארפט געבן דעם זעלבן תוקף, אויף בייצוקומען דעם נסיון פון „ראינו" אין ארץ כנען.

אויב זיי וואלטן בלויז געהערט וועגן עונש מרים, וואלט מען ביי זיי ניט געקענט מאנען פארוואס „לא לקחו מוסר", ווייל די סיבה וואס האט געבראכט צום חטא איז געווען בראי' און די נתינת כח אויף אפהאלטן זיך פון חטא — בלויז בשמיעה. איז רש"י מדגיש „ראו" — אויך די נתינת כח אויף ניט זינדיקן איז געווען בראי', ואעפ"כ לא לקחו מוסר.

ט. פון די „ענינים מופלאים" אין חלק ההלכה שבתורה אין דעם פרש"י — (לחידודי עכ"פ) — ובהקדים השאלה:

ווי איז תורה פארט מסמך (פרשת) מרים צו (פרשת) מרגלים, וואס דורך דעם קען ווערן א חשד אויף מרים'ען אז זי איז אין עטוואס בדומה צו די מרגלים — ס'איז דאך א ציווי „והייתם" נקים מה' ומישראל?"

לכאורה קען מען פארגענטפערן ע"פ שיטת רש"י (בפירושו עה"ת⁷¹), ווי דער מ"ד⁷² אז תורה „מגילה מגילה ניתנה"

(64) לשון השליה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(65) מטות לב, כב. וראה ירושלמי שקלים פ"ג סה"ב. ועוד.

(66) משפטים כד, ד — ראה תוד"ה תורה גיטין (ס, א). רא"ם משפטים שם (בתי' הא'). אבל ראה גריא וצידה לדרך שם. ואכ"מ. וראה שיחות ליל ב' חנוכה ויש' משפטים תשמ"ב.

(67) גיטין שם.

(*) ותי' החוס' שם (הובא ברא"ם שם) אינו לשיטת רש"י גיטין שם (ד"ה חתומה ניתנה).

(68) רש"י גיטין שם ד"ה מגילה.

(69) ראה לעיל הערה 2.

(70) ראה רש"י יתרו יט, יד. ולהעיר מרש"י

שמות ד, כד. בשלח טז, כב.

(71) דוחק לומר שחיבה עד לסיום כל פרשת

המרגלים — כי למה יעבב הוספת חלק תושב"כ

ארבעים ויותר יום.

ולהעיר מבי"ב (טו, א) הקב"ה אומר ומשה כותב

(ומסיים) כמו מפיו יקרא . . ואני כותב — שהי'

תיכף באותה שעה.

און דערפאר איז רש"י מדגיש „שלא יתחייב . . . עונש חמור“ — צו מדגיש זיין, אז דאס וואס „אין אומרים כו“ איז נאר ווען דער „איסור כבר נעשה“ און מען וויל פארמיידן פון אים בלויז דעם עונש.

ועפ"ז איז פארשטאנדיק פארוואס תורה האט געקענט אריינשטעלן מרים'ען אין א חשד (דורך סמיכות הפרשיות) — ווייל⁷⁵ פון פרשת מרים האבן די מרגלים⁷⁶ געדארפט אפ לערנען און פארהיטן זיך אז זיי זאלן מלכת חילה נישט חטא זיין.

און דאס איז רש"י מרמז מיט די ווער-טער „(ולא לקחו) מוסר“ — ווייל דער תכלית פון „ראו את מוסר“ איז כדי עס זאל זיין „ושמרתם“⁷⁷ — צו פארהיטן א מענטשן ער זאל נישט קומען צו א חטא און אים ברענגען צו א הנהגה ישרה⁷⁸.

(משיחת ש"פ שלח תשכ"ה)

געוועזן אין משה רבנו'ס שרייבן פון פרשת מרגלים לפרשת מרים, און נאר דערפון האט געקאנט, געדארפט זיין דער „לקחו מוסר“.

און דערפאר האט מען „פארקוקט“ אויף דעם וואס מען שטעלט די פרשה אריין אין א מקום וואס נותן מקום לחשד — כדי צו באווארענען, פאר-היטן די מרגלים.

עס בלייבט אבער שווער — ס'איז דאך א כלל⁷⁹ אז אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך? באווארנט רש"י די שאלה מיט זיין לשון „ולא לקחו מוסר“ (ניט) — „ורשעים הללו חטאו וכיו"ב), כדלקמן.

י"ד. אין „אין כו' שיזכה חבירך“ איז רש"י⁸⁰ מפרש „שלא יתחייב חבירך עונש חמור“. איז נישט מובן: לכאורה האט רש"י געדארפט זאגן אז „שיזכה חבירך“ מיינט אז „חבירך“ וועט ניצל ווערן פון עובר זיין א חטא חמור — פארוואס זאגט רש"י „שלא יתחייב . . . עונש חמור“?

ויש לומר, אז כוונת רש"י איז ווי די דיעה אין תוס'⁸¹, אז דאס וואס „אין אומרים כו“ איז דוקא ווען די „מעשה של האיסור כבר נעשה“, אבער ווען עס רעדט זיך וועגן פארהיטן חבירך ער זאל מלכתחילה נישט קומען צו א חטא (חמור) דאן איז אומרים לו חטא (חטא קל) בכדי צו פארהיטן חבירך פון א חטא חמור.

(72) שבת ד, א. ויש"י.

(73) שבת שם ד"ה וכי אומרים.

(74) שם ד"ה וכי אומרים (ת"י הריב"א). ועד"ז הוא ברש"א ומאירי („ויש מתרצים“) שם.

(75) כו' י"ל ע"פ מ"ש התוס' (שם בסופו, ובכ"מ כנסתו שם. וראה שו"ע אדה"ז א"ח ס"ח שו) דבשביל מצוה דרבים (להציל רבים מחטא) אומרים לו לאדם חטא כו'.

(76) ולמ"ד (גיטין שם) תורה חתומה ניתנה — י"ל, אשר ע"י שסמכה התורה ב' הפרשיות יודעים אנו ענין חטא המרגלים (ובמילא הזהירות שלא ליכשל בחטא כזה), ולכן מותר להעמיד מרים במצב של חשד כדי להציל את הקומד שלא יבוא לחטא.

(77) דברים יא, ב-ח.

(78) להעיר שראו את מוסר גי' הנ"ל סיום ענינו: למען תחזקו ובאתם וירשתם את הארץ.

שלח ב

פארבונדן מיט א ברייטערן אופן הלימוד³, היות אז דער ענין הנדרש דארף ניט זיין מכוון בדיק צום פשוטן טייטש (און אויסגעהאלטן לויט אלע אותיות) פון ווארט, ביז, ווי עס שטייט אין ספרים⁴, אז „אין משיבין על הדרש“.

ובפרט אז מיר געפינען בפירוש אין חז"ל⁵ דרשות אויף אנדערע שמות המרגלים, ביז אז אין תנחומא⁶ זיינען פאראן דרשות אויף אלע⁷ פון זיי.

(ב) וואס איז דער מיינ פון לשון פון ר' יוחנן „אף אנו נאמר“? אייב ער גיט צו א דרש אויף נאך א נאמען, האט ער געדארפט זאגן „על בידניו שנים“, אדער גאר ביקצור — „שנים“?

(ג) פון דעם וואס שטייט „אמר רבי יוחנן“ — ניט „רבי יוחנן אמר“ — איז מוכח⁸, אז דאס איז ניט א פלוגתא

א. עס שטייט אין גמרא: „אמר רבי יצחק דבר זה מסורת בידניו מאבותינו מרגלים על שם מעשיהם נקראו, ואנו לא עלתה בידניו אלא אחד סתור בן מיכאל סתור שסתר מעשיו של הקב"ה מיכאל שעשה עצמו מך. אמר רבי יוחנן אף אנו נאמר נחבי בן ופסי נחבי שהחביא דבריו של הקב"ה ופסי שפיסע על מדותיו של הקב"ה.“

לערנט רש"י, אז „לא עלתה בידניו (אלא אחד)“ מיינט — „אין אנו יודעין לדרוש“ — אז מיר ווייסן צו דרשנען נאר איינעם פון די מרגלים (סתור בן מיכאל); און לויט דעם דארף מען זאגן, אז רבי יוחנן, וואס דרשנעט אויך דעם נאמען „נחבי בן ופסי“ (ד.ה. צוויי נעמען), האלט ניט ווי רבי יצחק אז „לא עלתה בידניו אלא אחד“.

אבער עפ"י שטעלן זיך כמה שאלות אין דעם מאמר:

(א) וואס איז אזוי שווער איינצו-טייטשן ע"ד הדרוש די מעשים פון די מרגלים אין זייערע נעמען, ביז אז ר' יצחק און ר' יוחנן האבן דאס געקענט טאן נאר ביי איינעם אדער צוויי פון די אלע נעמען? מיט וואס זיינען די נעמען אנדערש פון די גאר פילע נעמען אין תורה וואס מיר געפינען אויף זיי דרשות חז"ל?

[אמת, אויך אין חלק הדרוש שבתורה זיינען פאראן כללים ווי מען קען דרש-נען, איז אבער פארט דער חלק הדרוש

(3) להעיר מהקדמת הראב"ע לפירושו עה"ת הדרך הד"י: אשר מעט השכל בלבו כו'.

(4) ס' הליקוטים עה"פ וימרו את חייהם. פנח רזא לבראשית ג, ז. ועוד. ולהעיר עדין — מאנציקלופדי תלמודית ע' אגדה בסופו, ושו"נ.

(5) ראה ב"ר פ"ע, ג (גד"כ). ולהעיר מתנחומא שם — שמביא בתחילתו (לא רק. סתור בן מיכאל נחבי בן ופסי) שמפרש שם בסופו, (כ"א) גם „גאואל בן מ"י. ועדין במדבר פט"ז, י ותנחומא באבער פרשנו יוד (ושם מפרש בסופו רק „סתור“.

וראה לקמן הערה 48).

(6) האינו ז' (ומסיים שם: וכך נמצא בספר רבי משה הדרשן). וראה גם ש"ך עה"ת פרשתנו (עה"פ ואלה שמותם) — דרשות על שמות המרגלים (ולשבח).

(6) לבד „גאואל בן מ"י. ואולי נשמטו שם תיבות אחדות, ומה שמסיים „ונעשה מך“ שייך לדרשת השם „גאואל בן מ"י“.

(7) ראה שד"ח כללים (ח"א ע' מט וח"ז ע' איתעא), ושו"נ.

(1) סוטה לד, ב. וראה תנחומא פרשתנו ו. וראה לקמן הערה 46. כהנא — ראה (ע"ד החסידות) מאור עינים פ' שלח.

(2) ראה ג"כ לק"ש ח"ה ע' 389.